

Rijs 155-158

HET GASTHUIS TE 'S-HEERENBERG.

KORTE BESCHOUWINGEN

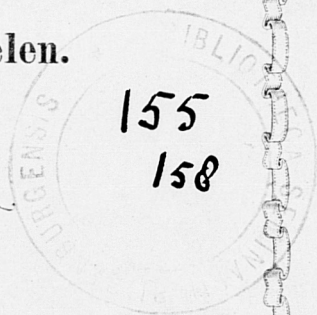
OVER DEN

Rechtstoestand

EN DE

Geldmiddelen.

GEBR. MISSET. — DOETINCHEM.
1886.

155
158

155 / 158

HET GASTHUIS TE 'S HEERENBERG,

KORTE BESCHOUWINGEN

over den Rechtstoestand

EN

de Geldmiddelen.

De oorsprong van het Gasthuis verliest zich in de oudheid.

Een eigenlijke stichtingsbrief bestaat niet.

Het oudste stuk in het gemeente archief aanwezig, dagteekent van 24 Januarij 1444, zijnde een ruilingsbrief tusschen het klooster Bethlehem bij Doetinchem en het Gasthuisbestuur, waarbij het Gasthuis verkrijgt een hof en hofstede, daar het Gasthuis nu op staat.

(Oorspronkelijk perkamenten brief.)

Den 19 Januarij 1451 verklaart WILLEM HEER VAN DEN BERG, BULAND EN HEDEL, alzoo hij gefundeerd en gesticht heeft een Hospitaal en Gasthuis binnen zijne stad van den Berg, in de Kellestraat, ter eere Gods, van Maria en alle heiligen en bijzonder voor St. Geertruida, de patrones van wijlen zijne lieve gezellin en huisvrouw, ten behoeve van arme lieden en pelgrims „auer wech wanderende, die gheen gelt te verteren en hebben, dat die oire nachtrost daer hebben mogen,” aan dat Gasthuis erfelijk geschonken te hebben uit elk zijner vier molens, staande te Berg, Zeddam, Didam en Gendringen, een mud rog en een mud malts jaarlijks op St. Martijn te ontvangen, zijnde deze rente ten allen tijde met 20 zulke mudden losbaar.

(Oorspronkelijke perkamenten brief.)

De organisatie van het Gasthuis en het bestuur geschiedt in 1460, oorspronkelijke brief in het archief van het huis Bergh.

WILLEM HEER VAN DEN BERG verklaart gesticht te hebben een armenhuis of hospitaal in zijne stad Berg met een kapel, aan welke zekere en aanzienlijke inkomsten door hem en andere vrome burgers geschonken zijn. Het hospitaal en de kapel zullen hebben een rector, een bewaarder, een opzichter en een uitdeeler der aalmoezen. In de kapel zullen drie missen gelezen worden en vier zoodra de inkomsten van den priester tot 40 gulden zullen gestegen zijn. Als werkelijke stichters, collatoren en patronen van kapel en hospitaal, zal hij en zijne opvolgers, HEEREN VAN DEN BERG, het recht hebben eenen priester aan te stellen op een vaste toelage. De inkomsten en de aalmoezen zullen, na aftrek van het tractement des priesters, onder de armen verdeeld worden. Het opzicht over het verdeelen der aalmoezen, het onderhoud van het gebouw en de verzorging der armen, blinden en lammen, die in het hospitaal opgenomen worden is opgedragen aan den priester rector en zijnen sub-rector. Deze zullen jaarlijks rekening en verantwoording doen van hun beheer, ten overstaan van den heer en zijne opvolgers.

In 1635 vermaakt HENDRIK GRAAF VAN DEN BERG aan het Gasthuis f 10.000 gevestigd in de heerlijkheid HEDEL. Van dit kapitaal werden de renten niet of niet geregeld betaald. Hierover zijn processen gevoerd voor het hof van *Gelderland*. Hieromtrent zijn geene stukken in het gemeente archief aanwezig, doch bevinden zich zeer belangrijke in het archief van het Hof van Gelderland. Dit proces wordt door het huis Bergh verloren. De magistraat van *'sHeerenberg* ontvangt in het jaar 1710 de f 10.000 en koopt daarvoor verscheiden goederen ten name van het Gasthuis.

Het Bestuur over het Gasthuis wisselt af.

In 1564 heeft het Gasthuis een Rentmeester. In 1687 handelt de magistraat der stad *Berg* als Provisoren van het Gasthuis. Later heeft het Gasthuis weer Rentmeesters en handelt de magistraat als Opperprovisoren.

Het huis Bergh bemoeit zich niet anders met het Gasthuis dan door benoeming van den Rentmeester en het afhooren der Rekeningen.

Den 14 November 1690, besluit de magistraat van BERG, dat voortaan geen vreemde bedelaars, passanten en landloopers meer in het Gasthuis zullen worden opgenomen buiten bijzonder goedvinden van den tijdelijk regerenden Burgemeester.

Den 14 Januarij 1701 vergunt de magistraat van BERG, daartoe door het hof van *Gelderland* gelast, den drost stadhouder der graafschap om bij het afhooren der Gasthuisrekening tegenwoordig te zijn, mits niet ten prejudice van het recht des GRAVEN VAN DEN BERG in het aanstellen van de gecommitteerden bij de voorschreven Gasthuisrekening als van ouds is geschied.

De Gasthuisrekeningen worden nimmer geregeld afgehoord.

Den 16 October 1724, sommeert de magistraat der stad *Bergh* den rentmeester H. KNIEST om rekening te doen en borg te stellen zoo voor de ontvangsten van het Gasthuis als voor die van de stad.

Dat het Gasthuis zelfstandig stond tegenover het huis *Bergh* blijkt uit een stuk van 29 September 1762 waarbij Burgemeester, richter en schepenen van 's *Heerenberg* Mr. O. P. Hoevel Administrateur van het huis *Bergh* machtigen, om namens hen als Opperprovisoren van het Gasthuis zitting te nemen op den geërfden dag te *Didam*.

De magistraat van 's *Heerenberg* en later de Raad van BERGH beslissen als Opperprovisoren over het Gasthuis over de voordracht tot bekomen van onderstand uit het Gasthuisfonds en inwonen in het Gasthuis-gebouw. Daarbij wordt steeds in acht genomen, dat om onderstand te genieten men moet zijn geboren en woonachtig te 's *Heerenberg* als zijnde de stichting voor 's *Heerenberg* gemaakt. Eerst bij het Reglement van 1856 werd hieraan uitbreiding gegeven, door de bepaling dat ook onderstand kan verleend worden aan personen die de laatste tien jaren onafgebroken te 's *Heerenberg* hebben gewoond.

In 1823 ontstaat een geschil tusschen den Raad en het Huis *Bergh* over het afhooren der Gasthuisrekening. De representant van het huis *Bergh* beweert, dat het afhooren der rekeningen aan zijde het Hooggrafelijk huis *Bergh* was voorbehouden en betwist het recht die rekening door iemand dan door de daartoe van ouds berechtigden te laten afhooren.

(Zie raadsbesluit van 18 Augustus 1823)

Naar aanleiding van een brief van den Hoofdschout en besluit van Gedeputeerde Staten van 29 October 1823 n°. 17 houdt de Raad zijn recht vol.

(Zie raadsbesluit van 6 November 1823)

De afhooring der rekeningen heeft intusschen als van ouds plaats door den Raad in tegenwoordigheid van den representant van het huis Berg.

Den 21 Februarij 1829 zendt de Administrateur van het huis Bergh aan den districts Commissaris een *memorie* in, omtrent de Administratie van het Gasthuis en de rechten daartoe van het huis Bergh, welke *memorie* wordt gesteld in handen van het gemeentebestuur. Deze *memorie* werd teruggezonden zonder daarvan afschrift te bewaren.

Hierop wordt den 9 April 1829 het volgende besluit genomen:

»Door den fungerende Burgemeester *nader* ter tafel gebragt en *herlezen* zijnde de *memorie* van den Heer Administrateur van het Hooggraaflijk huis Berg betrekkelijk de door denzelven gepraetendeert wordende Rechten op de Administratie der Gasthuisaangelegenheden alhier en dat tengevolge der missive van den Heer districts Commissaris van *Doesburg* de dato 24 Maart jl. n°. 4362 de »gemeenteraad hierover in Raadsvergadering zal hebben »te delibereren en derzelver Besluit uit te brengen.

»Gehoord het gerapporteerde van de te dezer zaak benoemde Commissie :

»Is na rijpe beraadslagingen daaromtrent besloten het »navolgende Rapport uit te brengen en te arresteren :

»Het zoude aan den gemeente Raad van *Berg* een onaangenaam gevoel verstrekken zich meer magt of invloed te »willen toekennen dan dewelke dezelve wezentlijk bezit, »het verwijt dus door den Heer Administrateur van het Hooggraaflijk Huis Berg gedaan alsof het tegenswoordig gemeente Bestuur van Berg geen regt zoude hebben zich met »de zaken van het Gasthuis te bemoeijen, vordert eene nadere »beschouwing dezer zaak, bijzonder van de gronden waarop welgemelde Heer Administrateur zich beroept tot »staving van het Regt, hetwelk zijn Hoog welgeboren vermeend in dezen aan het huis Berg te moeten toekennen.

»De vraag is hier: Is het Gasthuis te 'sHeerenberg een »gesticht van Weldadigheid? zoo ja, dan is bij artikel 1 van »'sKonings besluit van den 10 December 1823 n°. 120 (*Pro- »vinciaal blad van 1824 n°. 1*) de benoeming der Leden »voor deze instelling alsmede het vaststellen der Begrootingen »en der Geldelijke verantwoordingen der Gestichten aan de »gemeente Besturen opgedragen, onder goed keuring van »Heeren Gedeputeerde Staten; kan geen Heer eener Heer- »lijkheid, die hier niet wel anders dan als een Particu- »lier Persoon kan aangezien worden hier op eenig Regt »praetenderen; dat nu dit Gasthuis werkelijk is een »gesticht van weldadigheid blijkt uit de Institutie brief »waaruit blijkt, dat in hetzelfde moeten opgenomen worden, »Armen, Vreemdelingen, Zwakken, Blinden en Lammen; »en dat uit de inkomsten eene algemeene verdeling van »aalmoezen moet worden gedaan, 'sKonings Besluit dus »van den 10 December 1823 overeenstemmende met »artikel 228 onzer grondwet, waarbij het armbestuur aan »den zorg der Regering word aanbevolen beslist dus naar »ons inzien deze zaak reeds, dan het gemeente Bestuur »acht zich gehouden, in eene nadere beschouwing te tre- »den van de bovengenoemde Memorie van den Heer Ad- »ministrateur, terwijl het niet moeilijk zal vallen bij elken »Onbevooroordeelden de Overtuiging daar te stellen dat »de vordering van het huis Berg ten dezen met de Re- »gelen van Regt en billijkheid strijdende is.

»Indien door het huis Berg bewezen werd, dat het Gast- »huis te 'sHeerenberg alleen door de GRAVEN VAN DEN BERG »was daargesteld, dat de Inkomsten alleen bestonden uit »Giften door die Graven gegeven, dat aan alle die Giften »bepaalde voorwaarden, waren gehegt waarbij die Graven »zieh als bijzondere Personen het oppertoezicht of de Ad- »ministratie van het meergenoemde Gasthuis hadden voor- »behouden dan zou het gewis onregt zijn te willen vol- »houden, dat het openbaar gezag recht had zich met zulk »een bijzondere Inrigting te bemoeijen, dan zouden verkre- »gene Rechten worden gekrenkt en veranderingen in »wilsbeschikkingen daargesteld, welke elk Gouvernement »eerbiedigd. Indien evenwel bewijsselijk het Gasthuis alhier »is daargesteld door Giften ook van andere Personen; »indien er niet blijkt van bepaalde voorwaarden waarbij

»de Graven, als bijzondere Personen zich het oppertoezicht
»of de Administratie over een gedeelte van hunne eigene
»goederen hebben voorbehouden, dan zien wij niet, op welke
»gronden, eenig toezigt aan een bijzonder persoon toe te
»kennen het welk alleen door het Openbaar Gezag kan
»en moet worden uitgeoefend.

»Het is buiten twijfel, dat de GRAVEN VAN DEN BERG, in
»vorige Eeuwen rechten van Souvereiniteit hebben uitge-
»oefend waaronder ten dezen vooral ook de heerlijke Rech-
»ten worden begrepen, die rechten van Souvereiniteit zijn
»buiten twijfel door de tegenswoordige Regeringsvorm af-
»geschaft zoo dat wanneer het vroeger beheer en bestuur
»van de GRAVEN VAN DEN BERG, over het Gasthuis te
»s Heerenberg door dezelve als Heeren of Souvereinen is
»uitgeoefend en niet als bijzondere Personen hier uit geene
»beweeggronden ten voordeele van de GRAVEN VAN DEN
»BERG thans meer kunnen getrokken worden.

»Wanneer men uit dit oogpunt alleen de door den
»Heer Administrateur bij gebragte beweeggronden be-
»schouwd, zal men zich weldra overtuigen, dat zijn Hoog-
»welgeb. vordering ongegrond is.

»De *Stigtingsbrief* van den jare 1460 wordt ten dezen
»te regt door den Heer Administrateur tot grondslag aan-
»gevoerd, dan met Recht voegt zijn Hoog welgeb. hierbij,
»dat niet zoo zeer naar *den woordelijken inhoud van dien*
»*brief zelve, als wel naar tijden en omstandigheden gewij-*
»*zigd kan worden gehandeld.*

»Intusschen blijkt uit de stigtingsbrief zelve, dat aan het
»Gasthuis *zekere en aanmerkelijke inkomsten van ons* (de
»GRAVEN VAN DEN BERG) en onze Burgeren (*per nos-*
»*tros cives*) door *vrome en vrijwillige giften en collatiën*
»*van vrome zielen zijn toegevoeld.*

»Volgens dezelve stigtingsbrief worden de Beambten
»aangesteld, voor *alle reeds bestaande*, of in het vervolg
»door ons, *onze nakomelingen, stedelingen*, onderdanen
»(*subditi*) of *andere geloovige Christenen gestigte en nog*
»*te stigten, Inkomsten en Almoesen,*

Uit deze woorden blijkt dus:

»1^e. Dat het Gasthuis niet alleen bestaat uit Giften van de
»GRAVEN VAN DEN BERG maar ook uit geschenken van anderen,
»dat het gevolgelijk is een *Openbaar gesticht* van weldadigheid

»zamengesteld uit de giften van onderscheidene personen.

»2^e. Dat het niet is gesticht door de GRAVEN VAN DEN BERG als *bijzondere Personen* daar er hier gesproken wordt »van *onze Burgers* (*nostros cives*) *onze stedelingen* en »*onderdanen*, (*nostros oppidanes et subditi*) hetgeen »duidelijk aantoonde, dat die stigtingsbrief is van een Heer »of soeverein.

»Al verder blijkt het, dat de benoeming van de in de »stigtingsbrief vermelde beampten moet geschieden door »de GRAVEN VAN DEN BERG, weder als Heeren of souvereinen blijkbaar uit de woorden *et nos et nostri successores* »*tamquam veri fundatores collatores et patroni*, dat »verder de Rekening moet worden gedaan *coram nobis* »et *nostris successoribus* en mits dien aan de GRAVEN »VAN DEN BERG, welke den GRAAF WILLEM VAN DEN BERG »in zijne *Heerlijke en soevereine Rechten* zouden opvolgen. »Die Heerlijke en soevereine Rechten nu afgeschaft zijnde, »vloeit hieruit van zelve voort, dat de benoeming der »beampten, gelijk mede het afhooren van de Rekening »moet geschieden in handen van *hen* die de GRAVEN VAN »DEN BERG in hunne soverein Regt zijn opgevolgd, mits »dien volgens welgemeld Konings Besluit aan het tegenwoordig *Bestuur*.

»Op die wijze alleen wordt naar ons inzien de stigtingsbrief naar de tegenwoordige tijden en omstandigheden »*gewijzigd* niet door eenig toezigt toe te kennen aan een »Heer of bijzonder Persoon die hoegenaamd geene meerdere Rechten heeft dan elk Particulier.

»Dat zich de macht van het huis BERG *niet* zoo ver uitstrekt, als de Heer Administrateur het doet voorkomen blijkt uit het sub. B door den Administrateur overgelegd stuk zelve.

»GRAAF HENDRIK VAN DEN BERG legateerd in 1635 aan »het Gasthuis te 's Heerenberg f 10,000 en voegt er de »clausule bij *bevelen onze Erven zeer ernstig in goeden opzicht te nemen dat Onze gift van f 10,000 tot geene »andere geestelijke en devote zaken als alleen in betref »der Gasthuis armen worde aangewend, tot onzer eeuwig »ger gedachtenis; gevende onze Erven magt wofern hier »tegen contrarie wetenlijk geschied, zulke giften weder in »te vorderen en bij het grafelijk huis te houden — waar-*

»toe diende deze laatste clause? wanneer de GRAVEN
»VAN DEN BERG zelve zulk een uitgestrekte macht over
»het Gasthuis hadden, dan zoude deze bepaling zijn,
»even als of men aan iemand b. v. f 10,000 maakte om
»die tot de oprigting eener kerk te doen besteden, met
»bepaling, dat wanneer hiertegen contrair gehandeld werd,
»die gift tot zich te nemen hetgeen ongerijmd is te ver-
»onderstellen.

»Het blijkt uit de bepaling in dit Testament, dat de
»GRAVEN VAN DEN BERG, in den jare 1635 reeds zulk een
»magt niet over het Gasthuis te 's *Heerenberg* uitoefenden
»als zij zich willen toeëigenen.

»Het blijkt uit dit Testament dat toen reeds door de Pro-
»visoren op een andere wijze over de gelden van het
»Gasthuis konde worde beschikt, zonder dat de Heeren
»VAN DEN BERG eenig middel hadden dit voor te komen.

»Wat nu betreft de volmagt op JOHAN SMITS tot invorde-
»ring van de achterstallige schulden gegeven, zoo was dit
»een daad van souvereiniteit, hoedanig thans als nog
»wordt uitgeoefend, als kunnende geene gestichten van Wel-
»dadigheid of Administrateurs der goederen van Armen
»hoe ook genaamd naar 's Konings Besluit van 22 Janu-
»arij 1817 (Provinsiaalblad 1817 n° 50) een twistgeding
»ondernemen, *zonder authorisatie van het Openbaar Gezag*.

»Verder zal men hieruit wel niet kunnen argumenteren,
»want dan zou dit weldra tot de gevolgtrekking leiden dat
»ook thans het Gasthuis alhier om schuld te mogen in-
»vorderen, de authorisatie van den GRAAF VAN DEN BERG
»en niet van de Administrative magt zoude behoeven.

»Dat in de 17 Eeuw werkelijk de Rekeningen van het
»Gasthuis, ten overstaan van een gecommiteerde van den
»GRAAF VAN DEN BERG zijn afgehoord, valt niet te ontken-
»nen, dan het blijkt weder dat die Graven dit niet als
»bijzondere personen hebben gedaan maar eenig en alleen
»als *Sovereinen of Heeren*.

»1^e vloeit dit voort daaruit, dat de GRAVEN VAN DEN BERG
»nimmer een bijzonder persoon, maar altijd een open-
»baar ambtenaar, meestal den *LandDrost* hebben gecom-
»mitteerd dan:

»2^e Wordt dit zonneklaar bewezen door het geen in de
»bijlage F ten aanzien van de Rekening van 1652 en 1654

»wordt gezegd, alwaar genoemd wordt de *regerende Gra-
»vin* tot den BERG, hetwelk zeker het duidelijkst Bewijs
»opleverd van de kwaliteit, waarin door de GRAVEN VAN
»DEN BERG, iemand tot het hooren der Rekening is ge-
»committeerd.

»Het stuk sub. *G* toont al wederom, dat het gezag door
»de GRAVEN VAN DEN BERG over het Gasthuis uitgeoefend,
»eenig en alleen was als *Heeren* of *Souvereinen* men lette
»slechts op het slot, alwaar mede van het alhooren der
»Rekening van de kerk te *Netterden* en te *Beek* wordt
»gesproken.

»Evenzoo blijkt het uit het stuk sub. *H* dat de appro-
»batie van den verkoop is gegeven als Heer of Souverein
»en *daarover gehoord die van onzen Raden*.

»Wat al verder betreft de benoeming der Magistraats
personen van 's *Heerenberg* Sub. *I* zoo worden bij die
Acte aan de benoemde *gerecommandeert de stads aan-
»gelegenheden en bijzonder de belangen van het Gasthuis*.

»Zulk eene benoeming en recommendatie geeft wel we-
»der te kennen, dat de GRAVEN VAN DEN BERG ten deze
»gebruik maakten van hunne rechten als souverein, doch
»bewijst niet, dat zij hier als bijzondere personen, han-
»delen.

»Verwondering moet het eindelijk verwekken, dat men van
»zijdevan den Heer Administrateur het stuk sub. *I 2°* heeft
»geapliceerd, daar het *quod omnium probat nihil probat*,
»hier ten volle van toepassing is; terwijl evenzeer de GRAVEN
»VAN DEN BERG zich op grond van dit stuk, het Regt kon-
»den toekennen, om Ambtenaren aan te stellen, ten ein-
»de de begerende prompte en onpartijdige Justitie te doen,
»en juist uit de eindwoorden: *en in het generaal om al-
»les te doen en te verrichten hetgeen de Plichten van ieder
»in zijne qualiteit zal komen vereischen*, aantoonen dat de ad-
»ministratie en het toezicht van het gasthuis behoorde tot
»de *kwaliteit van Burgeweester en schepenen van 's Hee-
»renberg*.

»Ten einde zoo veel mogelijk de rechten van de Heer-
»lijkheden in overeenstemming te brengen met onze tegens-
»woordige regeeringsvorm, heeft Z. M. de Koning aan die
»Heeren nog eenigen invloed toegekend op de benoeming
»van de Plaatselijke Besturen, dan wij kunnen met onze

»Grondwet en koninglijk Besluit niet in overeenstemming
»brengen, door aan de Eigenaren van Heerlijkheden nog
»eenigen invloed toe te kennen op een beheer, hetwelk
»uitsluitend door de Plaatselijke Besturen kan en moet
»worden uitgeoefend.

»De slotsom van onze gevoelens komt hierop ne-
»der, dat terwijl de geheele magt welke het huis van
»den BERG over het Gasthuis heeft uitgeoefend voortvloeyd
»uit het heerlijk of souverain Recht hetwelk door de
»tegenswoordige Regeringsvorm is afgeschaft hetzelve niet
»meer kan praetenderen die magt te hebben.

»Geheel onaannemelijk zijn dan ook de door den Heer
»Administrateur gedane voorstellen.

»Het huis BERG zou de aanstelling hebben van een *Rent-
meester* over goederen welke uit giften van onderscheide-
»ne personen zijn daargesteld?

»Het huis van den Berg dat alhier niet als een heerlijk
»Regt kan, en dus als een particulier persoon moet aan-
»gezien worden zou den *Rentmeester* aanstellen, niet tegen-
»staande deze staat onder het onmiddellijk toezigt van het
»Gemeente Bestuur?

»Het Huis Berg zou al verder de gedragingen van het
»Gemeente Bestuur controleren volgens no. 4 en dus
»boven dit Bestuur gesteld worden?

»Het huis van den Berg zou met het Gemeente Bestuur
»concurreren in de plaatsing van Oude en gebrekkige Inge-
»zetenen en zoude dus thans een magt krijgen, welke het-
»zelve nimmer heeft uitgeoefend en die nog bij de stigtings-
»brief nog bij een ander stuk aan hetzelve is toegekend?
»enz. enz.

»Wat nu de uitdrukking in de Memorie van den Heer
»Administrateur betreft, van regterlijke vervolging ver-
»memen wij, van zijn Hoogwelgeb. niet doordagt te zijn
»(schoon wij voor als nog ter goedertrouw eens willen
»aannemen, dat de stigtingsbrief authentiek is dat echter
»geensints blijkt, alzoo die nog geteekend nog van de ter
»dier tijd vereischt wordende geestelijke approbatie is voorzien.)

»Daar het hier geen twistgeding kan gelden, hetwelk
»volgens artikel 165 der Grondwet bij uitsluiting behoort
»tot de regterlijke magt, maar naar 's koning Besluit van
»den 5 October 1822 (*Staatsblad no. 44*) en bij 's Koning

»Besluit d.d. 28 Augustus 1825 (*Staatsblad no 67*) stellig is »beslist, dat de Regterlijke magt niet kan erkennen over »de uitoefening van de heerlijke Regten. Indien noodig mogt »geoordeeld worden, van aan te toonen, dat het opperge- »zag over het Gasthuis alhier, meer dan 30 jaren of over *de* »Eeuw werkelijk door het Burgerlijk bestuur is uitgeoefend »zoude men daarvoor nog onderscheidene stukken kunnen »leveren.»

Dit geschil blijft hangende tot 1847, althans is in het gemeente archief niets omtrent eene beslissing te vinden. Vermoedelijk is voormeld raadsbesluit ter kennis van den Administrateur van het Huis Berg gebracht die het geraden heeft geoordeeld de kwestie te laten rusten.

Den 12 November 1847, werd met medewerking van het Huis Bergh een reglement van beheer voor het Gasthuis vastgesteld. Dit reglement werd ontworpen door den Administrateur van het Huis Bergh, die gemeend heeft in de premissen de rechten van het huis Bergh te moeten omschrijven en daardoor de oude kwestie op te lossen.

Bij dit reglement wordt een bestuur ingevoerd bestaande uit provisoren en een rentmeester.

De provisoren worden door den Raad en de rentmeester, uit een voordracht door den Raad op te maken, door het huis Bergh benoemd.

Door de invoering van de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad no 100*) tot regeling van het armbestuur valt het Gasthuis, als Instelling van Weldadigheid, onder de bepalingen dezer wet.

De geest van het Reglement van 1847 brengt het onder die genoemd in art. 2 lit. *d* (gemengde Instellingen) Volgens de artikelen 4, 5. en 6. werd de vaststelling van een reglement en de inzending daarvan aan Gedeputeerde Staten voorgeschreven. Overeenstemming van het reglement met de voorschriften der wet was noodig. Het werd daarom herzien en op nieuw vastgesteld in 1856. Bij de inzending werd door Gedeputeerde staten de aanmerking gemaakt, dat het reglement niet de handteekening van den GRAAF VAN DEN BERGH droeg; men vorderde die, of overlegging eener volmacht waaruit bleek dat de Administrateur tot het vaststellen en teekenen gemachtigd was.

Ondertusschen veranderde hier de Administratie van het

Huis Bergh en daarmede de inzichten over de rechten ten opzichten van het Gasthuis. De nieuwe Administrateur beweerde dat door het Reglement van 1847 waarop dat van 1856 was geschoeid, de rechten van het Huis Bergh waren verkort en plaatste zich weer op het standpunt van den Adminstrateur in 1823 en 1829 bewerende dat het Gasthuis is eene Instelling als bedoeld bij art. 2 lit *c* (Bijzondere Instelling.)

Het gemeente bestuur den toestand als in 1823 en 1829 terug gebracht ziende, nam ook de stelling van toen weder in en beweerde, dat rechtens het Gasthuis behoorde tot de Instellingen bedoeld onder lit *a* van artikel 2 der armenwet. (Openbare Instellingen.)

Hierover werd gedurende bijna 20 jaren strijd gevoerd welke niet anders dan volgens art. 72 der armenwet door den Rechter kon worden uitgemaakt.

Tot zoover is het niet gekomen. Men komt tot een vergelijk, waarbij erkent wordt, dat het Gasthuis behoort tot de Instellingen bedoeld bij art. 2 lit. *d*, der armenwet. (Gemengde Instellingen).

Het reglement van 2 Augustus 1856 wordt door beide partijen erkent en aan Gedeputeerde Staten ingezonden den 28 April 1876.

In dat reglement waren én door den gemeenteraad én het huis Bergh een vrij belangrijke inmenging in het bestuur en beheer voorbehouden.

Bij besluit van Gedeputeerde Staten van 30 Mei 1876 n° 55 werden op dit reglement vele aanmerkingen gemaakt tegen bepalingen in strijd met de wet, hoofdzakelijk wegens inmenging in het Bestuur en beheer waardoor de zelfstandigheid van Provisoren of het Gasthuis Bestuur, dat door de wet is erkend werd te kort gedaan en gevorderd het Gasthuis reglement in overeenstemming met de wet te brengen.

Het reglement dien overeenkomstig gewijzigd wordt den 23 Maart 1879 door den Raad en het huis Bergh vastgesteld, aan Gedeputeerde Staten gezonden en daarna in werking gebracht.

Bij het reglement van 12 November 1847 was in art. 5 bepaald, dat jaarlijks van de inkomsten van het Gasthuis / 200 zullen uitgekeerd, telkens rentbaar belegd en afzonderlijk verantwoord worden, ten einde die uitkeerin-

gen en de daaruit verkregen renten *tot* een kapitaal van f12.000 te laten oploopen om daarna uit dat kapitaal eene instelling tot het voorkomen van armoede binnen 's *Heerenberg* of de gemeente Bergh op te richten. Dit kapitaal wordt bij de reglementen van 1856 en van 1879 gebrachit op f30.000 en de wijze van aangroeien gewijzigd.

Het ontstaan dezer bepaling, mag buiten beschouwing blijven. Ontevredenheid hierover rees al spoedig te 's *Heerenberg* en voornamelijk bij het Gasthuis-bestuur, omdat daardoor een gedeelte van het Gasthuisfonds aan zijne bestemming werd onttrokken. Hieraan moet worden toegeschreven, dat in geen der rekeningen sedert 1847 tot 1856 eene verrekering van dit fonds voorkomt en bij het reglement van 1856 moest worden bepaald, dat de grootte van dat kapitaal opdat tijdstip zoude berekend worden te bedragen f2000 en verder op de voorgeschreven wijze moet aangroeien. Dit heeft dan ook sedert onafgebroken plaats gehad tot het jaar 1881 toen het cijfer van f30.000 bereikt was.

Bij de goedkeuring der Gasthuis-begrooting voor 1882 werd door den Raad bij besluit van 27 December 1881 in overeenstemming met het schrijven van den vertegenwoordiger van het huis Bergh dd. 14 December tevoren n°. 265 beslist, dat zoo lang de inrichting bedoeld bij art. 4 niet is opgericht, de f30.000 tot dat doel disponibel moet blijven zonder dat meerdere uitkeering uit de Gasthuisfondsen tot aangroeing van het kapitaal vereischt wordt.

In 1885 wordt als instelling ter voorkoming van armoede „een ambachtschool” opgericht en in de organieke bepalingen, de uitkeeringen door het Gasthuis in punt 10 omschreven, zijnde f1200 of de renten van f30.000, alsmede het $\frac{1}{10}$ gedeelte der gewone inkomste van het Gasthuis. Deze bepalingen werden door den Raad bij besluit van 13 October 1884 en het huis Bergh bij besluit van 5 Augustus 1885 vastgesteld.

Uit het vorenstaande volgt:

1° dat het Gasthuis is eene oude Instelling van weldadigheid gesticht in en voor 's *Heerenberg*;

2° dat de Stichting heeft plaats gehad door den HEER VAN

DEN BERG „als Souverein” dus door het Openbaar Gezag.

3° dat het Openbaar Gezag eigenlijk de eenige autoriteit is over het Gasthuis en hetzelfde dus zoude moeten zijn gerangschikt tot de instellingen bedoeld in art. 2 lit a. der armenwet;

4° dat na het ophouden der Souvereiniteits rechten van het huis Bergh, dit huis nog in het toezicht over het Gasthuis heeft samen gewerkt met het Openbaar Gezag;

5° dat na langdurige geschillen men ten slotte deze instelling heeft *erkend* te behooren tot die omschreven in art. 2 lit d der armenwet;

6° dat daardoor het Gasthuis wordt beheerscht door de armenwet en door het reglement ter voldoening aan en naar de bepalingen dezer wet door de beide patronen vastgesteld;

7° dat volgens art. 179 lit t der gemeentewet het toezicht over het Gasthuis is opgedragen aan Burgemeester en Wethouders;

8° dat de wettigheid van het bepaalde bij art. 4 van het Gasthuis reglement wordt betwijfeld, waarover zoo dit wordt geïmproviseerd de Rechter uitspraak heeft te doen;

9° dat het kapitaal in art. 4 bedoeld bedraagt f30.000 en behoort tot het Gasthuisfonds; dat het bestuur van het Gasthuis zoo lang de kwestie over dit kapitaal niet wordt geopperd en tot eene beslissing gebracht, verplicht is de renten ad f1200 aan de instelling tot voorkoming van armoede, zoo die naar de regelen van art. 4 van het Gasthuis reglement bestaat, uit te keeren met het een tiende gedeelte der gewone inkomsten, doch zoo deze niet bestaat, tot geene uitkeering verplicht is en het deze gelden als uit den aard der zaak tot het Gasthuisfonds behorende kan beschouwen, terwijl het kapitaal voor dat doel steeds beschikbaar behoort te blijven.

Gasthuis-Rekeningen.

De oudste Gasthuis-rekening loopt over 1598. Deze is grootendeels vergaan en daardoor onleesbaar. Ook de volgende rekeningen die niet werden afgehoord, bevatten vele doorhalingen, opsomming van ontvangsten die *wel* of *niet* werden geïnd, doch geene optelling van ontvangsten en uitgaven. De eerste rekening die afgehoord werd is van 1651, de ontvangsten bedragen 239 daalders 6 stuivers 62 penningen. Ook daarin worden vele inkomsten niet ontvangen of verantwoord, in de eerste plaats die van het huis Bergh. De uitgaven zijn 52 daalders 19 stuivers 87 penningen. In die van 1659 bedraagt de ontvangst 801 daalders 11 stuivers de uitgaaf 860 daalders 18 stuivers 12 penningen. De gewone ontvangst bedraagt ± 240 daalders.

In 1690 bedraagt de ontvangst 632 — 29 — 4 de uitgaaf 282 — 17 — 8.

De renten van het legaat van f10.000 en meer vaste uitkeeringen door het huis Bergh worden niet ontvangen.

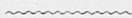
In de rekening van 1713 komt voor, dat het legaat van f10.000 door de Magistraat in 1710 is ontvangen, die daarvoor verscheiden erven en goederen voor het Gasthuis heeft aangekocht.

In die rekening bedraagt de ontvangst	1671 — 23 — 8
de uitgaaf	1265 — 29 — 0

In 1809 bedraagt de ontvangst	f2524 — 2 — 0
de uitgaaf	1652 — 8 — 2

Het batig slot. f 871 — 13—14

De rekeningen werden nimmer op tijd afgehoord, somtijds bij jaren te gelijk. De rentmeesters moesten steeds tot de inzending worden aangemaand. Dat dit tot groote onregelmatigheid in het financieel beheer moest leiden bewijzen de rekeningen zelve. Ook in lateren tijd was het hiermede niet beter gesteld. Eerst sedert het jaar 1866 heeft er eene tijdige inzending en jaarlijksche afhooring der rekeningen plaats gehad. De volgende staat van ontvangsten en uitgaven toont aan hoe door een ordelijk beheer een fonds als het Gasthuis kan vooruitgaan en wijst tevens de middelen aan waarover het heeft te beschikken.

JAREN.	ONTVANGSTEN									
	OVER VROEGERE DIENSTFN.		HUREN EN PACH- TEN VAN EIGEN- DOMMEN.		GEWONE OP- BRENGST VAN BOSSCHEN.		RENTEN VAN KAPITALEN.		THYNSSEN, GANGEN RETRIBUTIEN.	
1838	f 2398	78	f 2478	»	f »	»	f 220	24	f 51	0
18 ⁴⁹ / ₅₀	3070	06 ¹ / ₂	2925	50	298	16 ¹ / ₂	275	80	45	9
18 ⁵⁶ / ₅₇	3966	34	4498	47 ¹ / ₂	259	»	1487	63	55	7
1858	642	38 ¹ / ₂	4693	12 ¹ / ₂	251	10	968	57	26	0
1859	1298	67	6041	»	378	15	979	04	26	0
1860	809	82	6041	»	192	50	1027	04	26	5
1861	1319	62	6041	»	252	60	1129	04	24	7
1862	2679	06 ¹ / ₂	6065	»	105	»	1190	04	23	2
1863	3586	55	6749	90	42	90	1250	04	18	8
1864	2568	57	6093	»	341	»	1387	54	20	7
1865	1690	02	6647	»	169	50	1494	50	20	8
1866	2051	08 ¹ / ₂	6647	»	66	»	1605	88 ¹ / ₂	21	5
1867	3126	66 ¹ / ₂	6647	»	225	»	1625	38	22	5
1868	1101	46	6599	»	250	50	1766	»	34	5
1869	1519	03 ¹ / ₂	6647	»	64	50	1890	09 ¹ / ₂	36	9
1870	2284	04	6747	»	7	60	1941	»	78	2
1871	564	92 ¹ / ₂	7037	40	»	»	1914	»	30	4
1872	77	72	7077	40	58	75	1899	48 ¹ / ₂	34	8
1873	4385	11	7077	40	»	»	1805	29 ¹ / ₂	37	0
1874	6267	39	7077	40	»	»	2035	60	36	8
1875	2540	40	7077	40	»	»	2035	10	37	8
1876	1702	95	7096	40	»	»	2035	05	37	0
1877	3257	20 ¹ / ₂	8409	50	110	50	2075	50	36	2
1878	5869	57 ¹ / ₂	8409	50	27	80	2107	93 ¹ / ₂	36	7
1879	3971	17 ¹ / ₂	8409	50	20	50	2273	10	37	9
1880	7499	44 ¹ / ₂	8409	50	»	»	2228	10	33	4
1881	8151	91	8515	50	»	»	2163	90	37	0
1882	6579	01 ¹ / ₂	7980	50	»	»	1579	68	32	2
1883	2232	48	8197	33	»	»	1475	18	36	1
1884	2600	46 ¹ / ₂	8191	50	»	»	1492	50	37	9

161	68 ¹ / ₂	8069	16	82	50	1669	50	37	9
-----	--------------------------------	------	----	----	----	------	----	----	---

IGSTEN.

THYNSSEN, UIT- GANGEN EN BETRIJBTIEN.		VAN VERSCHIL- LENDEN AARD EN TOEVALLIGE BATEN.		BUIITENGEWONE.		TOTAAL.		Aanmerkingen.
f 51	61	f »	»	f 251	83	f 5400	46	
45	92	26	70 ¹ / ₂	159	39	6801	04 ¹ / ₂	Rentmeesters.
55	79	58	40	54	»	10379	63 ¹ / ₂	I. Peeters.
26	»	27	55	6485	21	13093	84	O. Wintels.
26	68	39	87	»	»	8763	41	1 ¹ / ₂ jaar.
26	54 ¹ / ₂	35	89 ¹ / ₂	54	»	8186	80	
24	73	33	14	6	»	8806	13	
23	20 ¹ / ₂	32	54 ¹ / ₂	»	»	10094	85 ¹ / ₂	
18	81	72	64	500	»	12220	84	
20	70	50	81	2102	43 ¹ / ₂	12564	05 ¹ / ₂	
20	85 ¹ / ₂	32	22 ¹ / ₂	1501	65	11555	75	
21	50 ¹ / ₂	51	95	501	62	10945	04 ¹ / ₂	Jhr. E. van Grotenhus.
22	57 ¹ / ₂	26	35	1700	»	13372	97	
34	55 ¹ / ₂	23	35	7264	75	17039	61 ¹ / ₂	
36	92 ¹ / ₂	673	21 ¹ / ₂	1000	»	11830	77	
78	22	84	83	8958	50	20041	19	
30	45	25	71	1067	20	10639	68 ¹ / ₂	
34	83	28	19	3200	»	12376	37 ¹ / ₂	
37	03	28	19	»	»	13333	02 ¹ / ₂	
36	88	706	46 ¹ / ₂	»	»	16123	73 ¹ / ₂	
37	89	28	19	»	»	11718	98	
37	60	205	13 ¹ / ₂	384	75	11561	88 ¹ / ₂	
36	23 ¹ / ₂	30	71	»	»	13919	65	
36	74 ¹ / ₂	31	71	»	»	16483	26 ¹ / ₂	
37	99	34	50	1000	»	15746	76 ¹ / ₂	
33	47 ¹ / ₂	34	50	5980	40	24185	42	
37	06	813	45	17718	94	37400	76	
32	21	34	50	600	»	16805	90 ¹ / ₂	
36	15	34	50	103	51	12079	15	
37	93 ¹ / ₂	34	50	50	50	12407	40	A Heinink.

Begrooting voor

37	93 ¹ / ₂	34	50	300	»	10355	28
----	--------------------------------	----	----	-----	---	-------	----

STAAT van Ontvangsten en Uitgaven uit de rekeningen van de
in art. 4 van het Gasthuis-reglement is aangegroeid.

UITGAVEN.

WEGENTS VROE- GERE DIENSTEN.		KOSTEN VAN BESTUUR EN ADMINISTRATIE.		VOOR ONDERHOUD EN VERBETE- RING VAN EIGENDOMMEN.		LASTEN.		ONDERSTAND AAN BEHOEFTIGEN.		BUITENG					
f	»	f	173	81 ¹ / ₂	f	246	61 ¹ / ₂	f	354	57 ¹ / ₂	f	1179	95	f	3008
105	57	220	55	383	60	394	89	1968	70	3432					
»	»	511	59	57	43 ¹ / ₂	777	19 ¹ / ₂	4720	48 ¹ / ₂	3670					
»	»	356	06	523	60	466	57	3389	86 ¹ / ₂	7059					
»	»	429	02 ¹ / ₂	2561	44	465	71	3397	41 ¹ / ₂	1200					
»	»	413	16	53	16 ¹ / ₂	459	56	3641	29 ¹ / ₂	2300					
»	»	427	22 ¹ / ₂	128	54 ¹ / ₂	448	83 ¹ / ₂	3722	15	1400					
»	»	421	38	334	29 ¹ / ₂	449	79	3902	84	1500					
»	»	457	66 ¹ / ₂	499	16	474	97 ¹ / ₂	4219	57	4000					
»	»	443	90	234	41 ¹ / ₂	454	50	4645	71	5095					
»	»	458	38 ¹ / ₂	224	40 ¹ / ₂	456	93	4364	94 ¹ / ₂	4000					
»	»	464	03 ¹ / ₂	310	42	485	71 ¹ / ₂	5158	21	1400					
44	72	483	91	388	85	493	89 ¹ / ₂	5860	13 ¹ / ₂	5000					
1	15	474	52	132	28 ¹ / ₂	492	37	6084	60	8383					
»	»	896	67 ¹ / ₂	195	92	505	54	5950	33 ¹ / ₂	2000					
16	86 ¹ / ₂	491	25	2476	89	529	78 ¹ / ₂	5871	83	10080					
52	04	494	94	3524	02	534	47 ¹ / ₂	5956	48 ¹ / ₂	»					
94	94	510	61 ¹ / ₂	274	66	544	25	5566	80	1000					
35	85	534	10 ¹ / ₂	148	02 ¹ / ₂	554	05 ¹ / ₂	5792	70	»					
»	»	913	74	64	24 ¹ / ₂	556	26 ¹ / ₂	6388	41 ¹ / ₂	5660					
»	»	481	12 ¹ / ₂	168	05	566	16	5982	35	2874					
7	20	599	16	176	04	625	60	5742	73 ¹ / ₂	1153					
80	21	616	06	151	16	602	07 ¹ / ₂	6601	15	»					
13	»	551	55	51	09 ¹ / ₂	598	41	6373	70	4947					
2	50	755	03	209	38 ¹ / ₂	607	49	6672	91 ¹ / ₂	»					
5	60	573	39	784	82	614	90 ¹ / ₂	6674	07	7380					
»	»	1114	21 ¹ / ₂	22796	57 ¹ / ₂	647	25	6274	70 ¹ / ₂	»					
2	30	4996	50	2342	65	643	34	6620	57 ¹ / ₂	»					
1485	78	639	60	679	51 ¹ / ₂	655	99	6043	80	»					
»	»	731	85	290	31	651	46 ¹ / ₂	6246	98 ¹ / ₂	3503					

1886.

»	»	608	»	400	»	656	49	6225	»	412
---	---	-----	---	-----	---	-----	----	------	---	-----

van de laatste Jaren tevens aanwijzende hoe het kapitaal bedoeld
roeid.

				BATIG SALDO.		STAND VAN HET KAPITAAL BEDOELD BIJ ART. 4 VAN HET REGLEMENT.		Aanmerkingen.
BUITENGEWONE		TOTAAL.						
f	3008 78	f	4963 73 ^{1/2}	f	436 73	f	— —	<i>Sedert dit jaar kwamen de rekenin- gen op tijd in.</i>
	3432 37 ^{1/2}		6505 79		295 75 ^{1/2}		— —	
/2	3670 64 ^{1/2}		9737 35		642 28 ^{1/2}		2553 10	
/2	7059 07 ^{1/2}		11795 17		1298 67		3106 72 ^{1/2}	
/2	1200 »		8053 59		709 82		3619 42 ^{1/2}	
/2	2300 »		6867 18		1319 62		4399 49 ^{1/2}	
	1400 31		6127 06 ^{1/2}		2679 06 ^{1/2}		5205 43 ^{1/2}	
	1500 »		6508 30 ^{1/2}		3586 55		6023 86 ^{1/2}	
	4000 90		9652 27		2563 57		6910 88	
	5095 50 ^{1/2}		10874 03 ^{1/2}		1690 02		7826 29	
/2	4000 »		9504 66 ^{1/2}		2051 08 ^{1/2}		8830 63 ^{1/2}	
/2	1400 »		7818 38		3126 66 ^{1/2}		9861 91 ^{1/2}	
/2	5000 »		12271 51		1101 46		10934 90 ^{1/2}	
	8383 65 ^{1/2}		15568 58		1471 03 ^{1/2}		12085 86 ^{1/2}	
/2	2000 »		9548 47		2282 30		13297 11	
/2	10080 64 ^{1/2}		19476 26 ^{1/2}		564 92 ^{1/2}		14299 01 ^{1/2}	
/2	» »		10561 96 ^{1/2}		77 72		15253 98 ^{1/2}	
	1600 »		7991 26 ^{1/2}		4385 11		16570 55	
	» »		7065 63 ^{1/2}		6267 39		17934 59	
/2	5660 67		13583 33 ^{1/2}		2540 40		19401 58	
/2	2874 73 ^{1/2}		10072 42		1646 56		20896 36	
/2	1153 94 ^{1/2}		8304 68		3257 20 ^{1/2}		22455 96	
	» »		8050 65 ^{1/2}		5868 99 ^{1/2}		24193 69	
	4947 07 ^{1/2}		12534 83		3948 43 ^{1/2}		26004 63	
/	» »		8247 32		7499 44 ^{1/2}		27863 18 ^{1/2}	
	7380 72 ^{1/2}		16033 51		8151 91		29738 93 ^{1/2}	
/2	» »		30832 74 ^{1/2}		6568 01 ^{1/2}		30000 —	
/2	» »		14605 42 ^{1/2}		2200 48			
	» »		9504 68 ^{1/2}		2574 46 ^{1/2}			
/2	3503 23		11423 84		983 56			
						Uitkeering aan de ambachtschool.		(*) deze post is be- grepen in het totaal der uit- gaven.
	412 88		10355 28	» »		2052 91	(*)	

